

Mārtiņš Luters

Vācu mise

1526

Ar priekšvārdu izdevis Johanness Vofls

Izdevniecība Bärenreiter-Verlag

Kassel, 1934

Priekšvārds

Viens no reformācijas galvenajiem mērķiem bija – radīt dievkalpojumus, kuros vienkāršs cilvēks varētu piedalīties ar izpratni un darbīgi. Tautas valodas lietojums bija nepieciešams priekšnoteikums šī mērķa sasniegšanai. Luters soli pa solim īstenoja šo ieceri, jo viņam bija svarīgi radīt tādus dievkalpojumus, kuri vārdos un skaņās nāk no vācu gara. Citi reformatori traucās uz priekšu neapvaldītāk. Šī iemesla dēļ, kā to attēlo Smends savā grāmatā „Evangelische deutsche Messe bis zu Luthers deutscher Messe” („Evaņģēliskā vācu mise līdz Lutera vācu misei”) (Göttingen 1896), notika tā, ka vesela rinda pilsētu jau izmantoja vācu mises, kamēr Luters vēl bailīgi atturējās no tām. Šai ziņā paši pirmie, līdzās Karlštada vācu misei 1521/1522 Vitenbergā, bija Volfgangs Vissenburgers Bāzelē, Johans Švēbels Pforheimā un Kaspars Kancs Nerdlingenā. 1523. gadā šim piemēram sekoja Tomass Mincers Allštedā, 1624. – Volfgangs Volprehts Nirnbergā, Mateus Albers Reitlingenā un Francs Kolbs Vertheimā. Arī citas vietas, kā Kēnigsberga, Strasburga un Cīrihe sekoja. Ikviens no reformācijas vadošajiem vīriem veidoja dievkalpojumu pēc saviem ieskatiem. Taču Lutera sekotāju nodoms nebija atstāt dievkalpojuma attīstību pašplūsmā un pazaudēt no redzesloka dievkalpojuma formas vienveidību. Gluži īpašs bija gadījums, kad, apstākļu spiests, Nikolaus Hausmans Cvikavā cēla iebildumus, vērsdamies pie Lutera. Vitenbergas reformators, kurš gribēja, lai ikvienā lietā tiktu atvēlēta brīvība, nepiešķīra tik ļoti lielu nozīmi tam, lai tiktu ievērota piesaiste noteiktai formai, un negribēja pārlieku steigties ar vācu misi – īpaši tāpēc, ka nemaz negribēja nolikt malā latīņu misi, vismaz skolnieku dēļ. Tomēr, kā varam secināt no viņa raksta „Baznīca Bābeles gūstā”, vislabprātāk būtu vēlējies, lai mise tiktu dziedāta pārmaiņus grieķu, latīņu, ebreju un ikvienā citā valodā.

1523. gada Lutera mises formulārs, „Formula Missae” arī tautas dievkalpojumam nozīmē soli tālāk uz priekšu. Šis formulārs *Postcommunio* daļā paredz vietu vācu pirmsreformācijas laika dziesmām. Atbilstoši Melanhtona liecībai, tā laika katoliskajā baznīcā arī ir bijuši sastopami šādi piemēri. Bet Luters jau tolaik atzina, ka *Graduale, Sanctus, Agnus Dei* – tās ir formas, kurās kopš senlaikiem ir tikusi pie vārda visa tauta. Vēl 1524. gada beigās Luters ir tālu no mērķa. Rakstā „Par debesu praviešiem” viņš raksta: „Jūs gribētu, lai jums jau šodien būtu vācu mise, un arī es ar to nodarbojos. Taču es gribētu, lai tai būtu īsti vācisks raksturs. Es pieļauju, lai notiek tā, ka tiek pārtulkots latīņu teksts un tiek saglabāts

latīņu tonis jeb notis, tomēr tas neskan īsti pareizi. Gan tekstam, gan notīm, akcentam, gan izturēšanās veidam ir jānāk no īstās mātes valodas un balss; citādi tā visa ir tikai atdarināšana, gluži tāda, kā to dara mērkaķi.”

Iespējams, pēdējās Lutera šaubas izkļiedēja tieši tolaik Kaspara Kanca un Bugenhāgena norādēs balstīta, nenosaukta autora izveidota vācu dievkalpojuma kārtība, kas radīja oficiāla Vitenbergas izdevuma iespaidu. Katrā ziņā, 1525. gada rudenī redzam Lutera intensīvi strādājam pie plāna. Uzmetums, kas varētu būt identisks vai radniecīgs ar to, kurš ticis atrasts Šēmburga kunga īpašumā Nīder-Reinsbergā un publicēts faksimilā (Neue Zeitschrift für Musik Bd. 19, Beilage), tāpat arī nodrukāts no jauna (Weimarer Luther-Ausgabe bd. 19, S. 70 f.), gūst kūrfirsta piekrišanu. Pēc Lutera vēlēšanās firsts sūta uz Vitenbergu savu dziedājumu meistarū Konrādu Krupfu un basistu Johanu Valteru, lai tie varētu atbalstīt Lutera ar lietišķu padomu. Johans Valters pavada Vitenbergā trīs oktobra nedēļas, un 1525. gada 29. oktobrī draudzes baznīcā pirmo reizi tiek dziedāta vācu mise. Viņš var paņemt līdzi un aizvest kūrfirstam norakstu. Tā kā Nikolaus Hausmans droši rēķinās ar to, ka 1525. gada Ziemassvētku svinēšanai jau bijis pieejams drukāts eksemplārs, domājams, ka pirmie eksemplāri tikuši drukāti pirms Ziemassvētkiem. Katrā ziņā, februāra sākumā tie noteikti ir bijuši nodrukāti, jo Lutera savā vēstulē, kas adresēta Justus Menius, pauž pārsteigumu par to, ka neviens eksemplārs mēnesi pēc izdošanas vēl nav nonācis līdz Erfurtei. No otras puses, spriežot pēc vēstules Mateusam Alberam Reitlingenē, kas datēta ar 1526. gada 4. janvāri, šķiet, ka drukāšana tolaik vēl nav bijusi pabeigta. Katrā ziņā, galīgā vācu mīses sagatavošana drukāšanai notikusi 1526. gada janvārī.

1526. gadā ir tikuši publicēti astoņi dažādi drukas varianti. Tie visi, atskaitot Meierpeka izdevumu, ir publicēti bez drukāšanas vietas un drukātāja norādes. Pirmie izdevumi, ar kļūdošu briedi uz titullapas, kā iespējams konstatēt pēc burtstabiņiem, ir nodrukāti Mihaela Lottera tipogrāfijā Vitenbergā. Tālāk seko izdevumi, kas publicēti pie G. Kanca un Volfganga Meierpeka Cvikavā. Tad pie Frīdriha Peipus Nirnbergā nodrukāts tas izdevums, kurš šeit tiek sniegts faksimilā. Pēc tam vēl seko Augsburgas izdevums – neskaitot atsevišķu mīses daļu drukāšanu.

Ja Veimāras Lutera darbu izdevumā tiek apgalvots, ka Peipus izdevums ir atkārtota senākā, proti, Mihaela Lottera izdevuma publikācija, tas nav īsti pareizi, jo ne burtstabiņos, ne valodas un pareizrakstības ziņā, nedz arī teksta sakārtojumā abi šie izdevumi nesaskan. Taču pareizs ir apgalvojums, ka nošu atveidošanai daļēji tikuši izmantoti Volfganga Meierpeka Cvikavas izdevumam izgatavotie kociņi (?).

Melodiju atveidojums nav izdevies bez kļūdām. Dažos Peipus drukātavas sagatavotajos eksemplāros (piem. Berlīnes eksemplārā Luth. 4659) lapā Cij 5. rinda ir ievietota sagrozītā veidā. No lappuses Ciiij pēdējā rindā trešā notis no beigām lasāma kā rombs (*semibrevis*) c. Lapā Bl. Dj pirmajā rindā mūsu izdevumā, kā arī visos pārējos līdz Augsburgas izdevumam, ir kļūda. Tai jābūt šādai:

(notis) ik – vie – nam – būs – sa – va – uz – sla – va – no – Die – va.

Bl. Dij, 5. Rindā: dažos eksemplāros „Elijas” pēdējai zilbei norādīti divi toņi, no kuriem zemākais ir svītrojams.

Bl. E 4. rindā C atslēgai jābūt uz augšējās līnijas.

Bl. E 5. rindā pirmā dubultnots norādīta kļūdaini a, jābūt g.

Bl. Eiiiij priekšpēdējā rinda: kustode kļūdaini norāda uz g, jābūt a.

Bl. F 1. rindā kustode kļūdaini norāda uz g, jābūt a.

Bl. Fij 3. rindas beigās: abām pēdējām notīm un kustodei jābūt c.

Bl. Fij pēdējā rindā: pretēji visiem pārējiem izdevumiem, teksta izmaiņu rezultātā vārdā „Debesu”, melodiskā frāze ir saīsināta par vienu g toni pirms pēdējiem četriem toņiem šajā rindā.

Bl. Gij 1. Rindā 5. nots no beigām visos citos izdevumos un atbilstoši nākamajai rindai, ir b, nevis a.

Oriģinālā druka izmanto četras nošu līnijas ar atslēgām f un c. Kā garuma vienība izmantota īsā nots *sembrevis* – rombs. Pretstatā tai, garo noti apzīmē dubultais rombs.

Melodijas līdz dziesmai „Pravietim Jesajam notika” atbilst akcentam, kas nācis no valodas akcenta. Psalmu toņi un lasījumu veids ir atbilstošs modelim (?). „Es gribu slavēt To Kungu”, tāpat kā Kyrie melodijas, pievienojas pirmajam psalmu tonim. Tritona dēļ šeit katrs h jādzied kā b. Piektais tonis, Lydisch (?) kurā dziedami Evaņģēlija lasījums „Tā raksta svētais Jānis” un „amats” iestādīšanas vārdos, ir h un b. Šeit atrodamās melodijas prasa vienmēr izmantot h. Atšķirīgs ir vācu *Sanctus*, kurā plašo, lidisko dziedājuma veidu – atbilstoši Johana Valtera vārdiem – ir radījis pats Luters. Te „herr(e)n”/ „saum”/ „ydern”/ „bedeckten”/ „erfüllet”/ „Haus”/ „ganz” vienmēr lietojams b *rotundum*. Pēdējā Evaņģēlija melodija Bl. F ij ir hypolydisch. Te jādzied b *rotundum* vārdos „andern verachten”/ „dienen”/ „anziehen”/ „vater”/ „wie sie wachsen”/ „als derselbigen eyns”/ „O ir kleyn glaubigen”/ „trachten”/ „alles bedurffet”/ „alles zufallen”/ „seyne sorgen”/ „eygen übel”.

Johannes Wolf.

Vācu mise un dievkalpojuma kārtība

Izveidota Vitenbergā

MDXXVI.

(1526.)

Mārtiņa Lutera priekšvārds

Visupirms un vairāk par visām lietām gribu draudzīgi lūgt – arī Dieva dēļ –, lai visi tie, kuri grib redzēt šo mūsu kārtību dievkalpojumā vai tai sekot, nepārvērs to par nepieciešamu likumu, nedz arī sagūsta un

sasaista ar to kāda cilvēka sirdsapziņu, bet lai izmanto to pēc savas patikas, atbilstoši kristīgajai brīvībai, kā, kur, kad un cik ilgi visas lietas tam atbilst un to prasa. Jo arī mēs neesam laiduši klajā šo kārtību ar tādu nodomu, ka gribētu kādu pamācīt vai valdīt ar savu likumu palīdzību, bet esam to darījuši tādēļ, ka visur tiek neatlaidīgi lūgts pēc vācu misēm un dievkalpojumiem, un jaunās mises daudzo un dažādo veidu dēļ rodas daudz sūdzību un apgrēcības, jo ikviens izveido kaut ko savu – daži ar labu nodomu, daži, savas pārgalvības vadīti, gribēdami arī paši celt gaismā kaut ko savu un paspīdēt citu ļaužu vidū, parādīdami, ka ir pārāki un nav parasti, bet izcili meistari. Jo ar kristīgo brīvību visās vietās un lietās notiek tā, ka tikai daži to izmanto nevis savam priekam un labumam, bet Dieva goda un sava tuvākā labā (labošanai).

Lai gan tas, kā katrs izmanto šo kristīgo brīvību, paliek uz ikviena cilvēka sirdsapziņas, un nevienam neklājas kādam liegt vai traucēt to izmantot, tomēr jāraugās, lai brīvība kalpotu mīlestībai un tuvākajam. Kur notiek tā, ka cilvēki ir apjukuši vai sadusmoti šādu daudzveidīgu paražu dēļ, tur mums patiesi ir pienākums ierobežot brīvību un, cik vien iespējams, visu darīt un pieļaut tādā veidā, lai mūsu dēļ cilvēki labotos, nevis kristu apgrēcībā. Tā kā šāda ārēja kārtība nav nozīmīga attiecībā uz mūsu sirdsapziņu Dieva priekšā, tomēr mūsu tuvākajam tā var būt noderīga, mums, sekojot mīlestībai – kā arī Pāvils māca –, jātiecas būt vienprātīgiem, un vislabāk būtu, ja mums būtu vienādas paražas un izturēšanās veidi, gluži kā visiem kristiešiem ir vienāda Kristība, vienāds Sakraments; nevienam Dievs nav devis ko citādu un īpašu.

Tomēr ar sacīto negribu prasīt, lai tie, kuriem jau ir sava laba kārtība vai arī, kuri ar Dieva žēlastību var izveidot labāku, atteiktos no tām un pakļautos mums. Jo man nav nodoma panākt, lai visa vācu zeme pieņemtu tieši mūsu, Vitenbergas kārtību. Līdz šim taču arī nekad nav bijis tā, ka visas bīskapijas, klosteri un draudzes visās lietās būtu bijušas vienādas. Bet labi būtu, ja katrā valdījumā dievkalpojumi notiktu vienā veidā – ja apkārtnes ciemi un pilsētiņas turētos pie tādām pašām paražām, kādas ir pilsētā. Vai citos valdījumos visi rīkotos tāpat, vai arī pievienotu šīm paražām vēl ko savu un īpašu – tam jābūt brīvas izvēles ziņā, un par to neviens nav sodāms. Jo, visu kopā saņemot: mēs šādu kārtību izveidojam ne to cilvēku dēļ, kuri jau ir kristieši. Jo viņiem nekas no šīm lietām nav nepieciešams, un kristieši arī nedzīvo tādu lietu dēļ. Bet tās ir vajadzīgas mums, kas vēl neesam kristieši, lai darītu mūs par kristiešiem. Kristiešu dievkalpojums notiek Garā. Bet šāda kārtība ir vajadzīga to cilvēku dēļ, kuriem vēl jāklūst par kristiešiem vai jāklūst stiprākiem; gluži tāpat kristietim Kristība, vārds un Sakraments nav vajadzīgs kā kristietim – jo kristietim jau ir itin viss –, bet kā grēciniekam. Bet visvairāk tas notiek un tiek darīts vienkāršu un jaunu cilvēku labā, kam ik dienu jātiek vingrinātiem un audzinātiem Rakstos un Dieva vārdā, lai viņi būtu raduši pie Rakstiem, prasmīgi un zinoši tajos, tā, ka spētu aizstāvēt savu ticību, bet ar laiku varētu arī mācīt citus un vairot Dieva Valstību. Šādu cilvēku dēļ ir nepieciešams lasīt, dziedāt, sludināt, rakstīt un apcerēt; ja tas palīdzētu, es liktu turklāt vēl zvanīt visus zvanus, spēlēt visas ērģeles un skanēt visam, kas vien var skanēt. Jo pāvesta dievkalpojumi ir tik pazudinoši tāpēc, ka viņi tos ir pārvērtuši par likumiem, darbiem un nopelniem, tādā veidā nomākdami ticību. Un viņu dievkalpojumi arī nav bijuši vērsti uz to, lai jaunieši un vienkārši cilvēki vingrinātos Rakstos un Dieva vārdā, bet paši ir tiem pieķērušies un uzskata, ka šie dievkalpojumi nāk par labu viņiem pašiem un ir vajadzīgi pestīšanai. Tas ir velns. Tādā veidā sentēvi nav dievkalpojumus iedibinājuši, nedz noteikuši.

Bet pastāv trīs atšķirīgi dievkalpojuma un mises veidi. Pirmkārt, latīņu mise, kuru esam publicējuši iepriekš, un to sauc *Formula Missae*. To es ar šo (vācu misi) negribu atcelt, nedz mainīt, bet, kā līdz šim esam to paturējuši, tāpat arī vēl joprojām tai jābūt brīvi pielietojamai, kur un kad mums patīk vai ir iemesls, kurš mudina to lietot. Jo es nekādā veidā negribu likt pilnīgi izņemt latīņu valodu no dievkalpojuma. Visas manas rūpes ir veltītas jaunatnei. Un, ja es to spētu un, ja grieķu un ebreju valodas mums būtu tikpat ierastas kā latīņu, turklāt tajās mums būtu tikpat daudz lieliskas mūzikas un dziedājumu, kā latīņu valodā, tad vajadzētu svētdienu pēc svētdienas noturēt misi, dziedāt un lasīt visās četrās valodās: vācu, latīņu, grieķu un ebreju.

Es nepavisam neesmu vienisprātis ar tiem, kuri pilnīgi pievēršas tikai vienai valodai, noniecinādami visas pārējās. Jo es labprāt gribētu izaudzināt tādu jaunatni, tādus cilvēkus, kuri arī svešās zemēs varētu būt noderīgi Kristum un runāt ar ļaudīm – lai mums neklātos tā, kā ir klājies valdencesiešiem Bohēmijā, kas savu ticību bija tā sagūstījuši savā pašu valodā, ka nebija spējīgi skaidri un saprotami runāt par to ne ar vienu, kurš iepriekš nebija iemācījies viņu valodu. Bet Svētais Gars iesākumā tā nedarīja. Gars negaidīja, līdz visa pasaule nāks uz Jeruzālemi un iemācīsies ebreju valodu, bet deva sludināšanas amatam dažādas mēles, tā, ka apustuļi varēja runāt saprotami visur, kur viņi nonāca. Es labprātāk gribētu sekot šim piemēram. Un ir arī pareizi un pamatoti, ka jaunatne vingrinās daudzās valodās. Kas zina, kā Dievs ar laiku gribēs šos jaunos cilvēkus lietot? Tālab arī ir iedibinātas skolas.

Otrkārt, ir vācu mise un dievkalpojums, par kuru tagad runājam un kurai jātiek iedibinātai vienkāršo laju dēļ. Bet šiem diviem mises un dievkalpojuma veidiem jānotiek tā, ka tie tiek noturēti publiski – baznīcās, visas tautas priekšā. Ļaužu vidū daudzi ir tādi, kuri vēl netic un vēl nav kristieši. Lielākā daļa stāv un ziņkārīgi raugās, gribēdami redzēt ko jaunu – gluži vai tā, itin kā mēs noturētu dievkalpojumu turku vai pagāņu vidū, uz laukuma vai klaja lauka vidū. Jo te vēl nav sakārtotas un noteiktas sapulces, kurā būtu iespējams vadīt kristiešus saskaņā ar Evaņģēliju, bet ir publisks aicinājums uz ticību, aicinājums kļūt par kristiešiem.

Bet trešais dievkalpojuma veids, īsta evaņģēliskā kārtība būtu tāda, ka dievkalpojumam nebūtu jānotiek pilnīgi publiski, uz laukuma, visdažādāko ļaužu vidū, bet tiem, kuri nopietni grib būt kristieši un ar savām rokām un mutēm apliecināt Evaņģēliju, jāpiesakās ar saviem vārdiem un atsevišķi jāsapulcējas kādā namā, lai lūgtu Dievu, lasītu, kristītu, saņemtu Sakramentu un praktizētu citus kristīgus darbus. Šādā kārtībā tos, kuri neizturas kristīgi, varētu pazīt, sodīt, labot vai izstumt jeb izraidīt – atbilstoši Kristus noteikumam, Mt. 18. Te varētu uzdot kristiešiem kopīgi savākt mīlestības dāvanas, lai tās tiktu dotas labprātīgi un izdalītas nabadzīgo vidū, atbilstoši Sv. Pāvila piemēram 2. Kor. 9. Te nebūtu vajadzīgi daudzi un lieli dziedājumi. Te varētu ievērot īsu, labu dievkalpojuma veidu ar Kristību un Sakramentu, tā, lai viss būtu vērsts uz vārdu, lūgšanu un mīlestību. Te varētu izveidot labu, īsu katehismu par ticību, desmit baušļiem un Mūsu Tēvs lūgšanu. Īsi sakot: ja būtu tādi cilvēki un personas, kuri nopietni gribētu būt kristieši, tad kārtību un dievkalpojuma veidus varētu izveidot itin drīz. Taču es nevaru un nespēju iedibināt jeb izveidot tādu draudzi jeb sapulci. Jo man vēl nav tādu cilvēku un personu, kādas šim nolūkam vajadzīgas. Tāpat es arī neredzu, ka daudzi mani uz to mudinātu. Bet, ja notiks tā, ka man tas būs jādara un es tikšu uz to mudināts, tā, ka nevarēšu ar mierīgu sirdsapziņu no tā atturēties, tad labprāt došu savu ieguldījumu un palīdzēšu, cik labi vien spēšu. Bet līdz tam laikam gribu

palikt pie diviem nosauktajiem veidiem un līdzās sludināšanai publiski noturēt tautas vidū šādu dievkalpojumu, lai vingrinātu jaunatni, sauktu un aicinātu pie ticības. Gribu palīdzēt to veicināt, līdz kristieši, kuri nopietni domā par Dieva vārdu, paši atradīsies un to turpinās – tā, lai netiktu veidoti novirzieni, kā tas varētu notikt, ja es visu izdomātu pats ar savu galvu. Jo mēs, vācieši, esam mežonīga, rupja, plosīga tauta, ar kuru nav tik viegli kaut ko iesākt, ja vien to nespiež darīt steidzama nepieciešamība.

Labi, sāksim Dieva Vārdā. Pirmkārt, vācu dievkalpojumā ir nepieciešams parasts, vienkāršs Katehisms. Bet par katehismu tiek saukta pamācība, kurā pagāniem, kuri grib būt kristieši, tiek mācīts un norādīts, kam viņiem kristietībā pieder tas ticēt, ko darīt, ko nedarīt un ko zināt. Tādēļ vārdā *Catechumenos* ir tikuši saukti apmācāmie zēni (jaunieši), kuri bija uzņemti šādai apmācībai un mācījās ticību, iekams tika kristīti. Šo apmācību jeb pamācību es nevaru sastādīt labākā un vienkāršākā veidā, nekā tā jau ir sastādīta kristietības pirmsākumos un kāda tā ir palikusi līdz pat šai dienai, proti, tajā ir trīs daļas: desmit baušļi, Ticības Apliecība un Mūsu Tēvs lūgšana. Šajās trijās daļās īsā un vienkāršā veidā ir ietverts gandrīz viss, ko kristietim nepieciešams zināt. Tā kā mums vēl nav īpašas draudzes, šai apmācībai jānotiek tādā veidā, ka tiek sludināts no kanceles kādos noteiktos laikos vai ik dienas, kā nepieciešamība prasa, un mājās vakaros un rītos tiek runāts vai lasīts priekšā bērniem un saimei, kuru vajadzētu darīt par kristiešiem. Ne tikai tā, ka viņi iemācās vārdus no galvas un prot tos atkārtot, kā tas ir noticis līdz šim, bet jāuzdod viņiem jautājumi par visām daļām pēc kārtas, lai viņi atbildētu, ko katra no tām nozīmē un kā viņi to saprot. Ja nav iespējams pajautāt visu vienā reizē, tad var kādā dienā pārrunāt vienu daļu, bet citā dienā – nākamo. Jo, ja vecāki vai jaunatnes pārvaldnieki negribēs paši vai ar kāda cita starpniecību uzņemties šīs pūles, tad katehisma mācība nevarēs tikt iedibināta, iekams būs izveidota īpaša draudze, – kā jau iepriekš sacīts.

Proti, ir jāuzdod viņiem šādi jautājumi: ko tu lūdz? Atbilde: Mūsu Tēvs lūgšanu. Ko tas nozīmē, ka tu saki: Mūsu Tēvs Debesīs? Atbilde: tas nozīmē, ka Dievs ir nevis zemes, bet Debesu Tēvs, kas grib darīt mūs bagātus un svētlaimīgus Debesīs. Un ko nozīmē: svētīts lai top Tavs Vārds? Atbilde: tas nozīmē, ka mums pieder tas godāt un saudzēt Viņa Vārdu, lai tas netiktu apkaunots. Bet kādā veidā tas tiek apkaunots un padarīts nesvēts? Atbilde: tas notiek tad, kad mēs, kam jābūt Viņa bērniem, slikti dzīvojam, nepareizi mācām un ticam. Un tā tālāk – kas ir Dieva Valstība, kādā veidā tā nāk; kas ir Dieva griba (prāts), kas ir dienišķā maize utt.

Tāpat arī ticībā (Ticības Apliecībā): kā tu tici? Atbilde: es ticu uz Dievu Tēvu, un tā tālāk. Pēc tam no vienas daļas uz nākamo, kad vien ir laiks, vienu vai divas daļas katrā reizē. Tātad, ko nozīmē – ticēt uz Dievu, visuvareno Tēvu? Atbilde: tas nozīmē, ka sirds pilnīgi uzticas Viņam, droši sagaidāma no Viņa visu žēlastību, labvēlību, palīdzību un mierinājumu – laicīgi un mūžīgi. Ko nozīmē – ticēt uz Jēzu Kristu, Viņa Dēlu? Tas nozīmē, ka sirds tic: mēs visi būtu pazuduši mūžīgi, ja Kristus nebūtu par mums miris utt. Tāpat jāuzdod jautājumi par desmit baušļiem. Jājautā, ko nozīmē pirmais, otrais, trešais un visi pārējie baušļi. Šādus jautājumus varam ņemt no mūsu lūgšanu grāmatiņas, kur īsi izklāstītas šīs trīs daļas, vai arī katrs pats var darīt kā citādi, līdz viss kristīgās izpratnes kopsavilkums būs uzņemts divās daļās, itin kā divos maciņos sirdī. Tie ir: ticība un mīlestība. Ticības maciņam ir divas kabatiņas. Vienā glabājas tas, ka mēs ticam: ar Ādama grēku visi esam samaitāti, esam grēcinieki un pazudināti, Rom. 5;

Ps. 50. Otrā kabatiņā ir tas, ka ar Jēzus Kristus starpniecību mēs visi esam atpestīti no šādas samaitātas, grēcīgas un pazudinošas dzīves, Rom. 5, Jņ. 3. Mīlestības maciņam arī ir divas kabatiņas. Vienā glabājas tas, ka mums pieder kalpot un darīt labu ikvienam, kā Kristus ir darījis mums, Rom. 13. Otrā kabatiņā ir tas, ka mums pieder labprāt paciest un panest visu ļaunu.

Kad nu bērns sāk to visu aptvert, viņam jāpieradinās paņemt sev līdzī no sprediķiem Rakstu vārdus un izrunāt (atstāstīt?) tos vecākiem, kad visi kopā ir pie galda un gatavojas ēst (gluži kā agrākajos laikos mēdza atbildēt latīņu valodu), lai pēc tam glabātu šos Rakstu vārdus maciņos un kabatiņās, gluži kā feniņus un grašus vai guldeņus ieliek un glabā kabatā. Tā ticības maciņš ir zelta maciņš. Pirmajā kabatiņā jāliek vārdi, kas sacīti Rom. 5: viena vienīga cilvēka grēka dēļ visi ir kļuvuši grēcinieki un nolādēti. Un Ps. 50: Redzi, grēkos es esmu ieņēmts, un netaisnībā māte mani ir iznēsājusi. Tie ir divi Reinas guldeņi, kuri liekami šajā kabatiņā. Otrā kabatiņā ir jāliek ungāru guldeņi, kā vārdi no Rom. 4: Kristus ir miris par mūsu grēkiem un augšāmcēlies mūsu taisnības labā. Tāpat arī Jņ. 1: redzi, Dieva Jērs, kas nes pasaules grēku. Tie būtu divi labi ungāru guldeņi, kas liekami šajā kabatiņā.

Mīlestības maciņš ir sudraba maciņš. Pirmajā kabatiņā jāliek vārdi par labdarību, kā Gal. 5: kalpojiet cits citam mīlestībā. Arī Mt. 25: ko jūs darāt vienam no šiem Maniem mazākajiem, to jūs esat darījuši Man pašam. Tie būtu divi sudraba graši, kas liekami šajā kabatiņā. Otrā kabatiņā jāliek vārdi no Mt. 5: svētīgi jūs esat, ja tiekat vajāti Manis dēļ. Un Ebr. 12: ko Tas Kungs mīl, to Viņš pārmāca un šaus katru dēlu, ko Viņš pieņem. Tās ir divas Šrekenbergas monētas, kas liekamas šajā kabatiņā. Un lai te neviens neiedomājas esam pārāk gudrs; lai nenicina šo bērnu spēli. Kad Kristus gribēja audzināt cilvēkus, Viņam nācās tapt Cilvēkam. Ja mēs gribam audzināt bērnus, mums arī jātop bērniem līdz ar viņiem. Ja Dievs tā gribētu, ka šī bērnu spēle tiktu labi spēlēta, tad īsā laikā mēs redzētu lielu krājumu kristīgu ļaužu un pieredzētu, ka dvēseles kļūtu bagātas Rakstos un Dieva atziņā, līdz viņi paši vairotu šo maciņu kā *Locos communes*, un ietvertu tajā visus Rakstus. Citādi ļaudis ik dienu iet uz sprediķi un atkal iet projām tādi paši, kādi nākuši. Jo tiek uzskatīts, ka nav vajadzīgs nekas vairāk, kā tikai laiks sprediķa uzklaušanās. Neviens pat nedomā neko no tā mācīties, nedz paturēt. Tā viens otrs cilvēks trīs vai četrus gadus klausās sprediķus un tomēr neiemācās atbildēt ne par vienu ticības mācības daļu. To es pieredzu ik dienu. Grāmatās ir rakstīts gana daudz. Jā, bet ne viss ir ielikts sirdīs.

Par dievkalpojumu

Tā kā visas dievkalpošanas lielākā un galvenā daļa ir – sludināt un mācīt Dieva vārdu, mēs noturam dievkalpojumu ar sludināšanu (sprediķošanu) un lasīšanu. Svētajā dienā jeb svētdienā mēs ļaujam palikt pie ierastajiem vēstuļu un Evaņģēlija lasījumiem, un mums ir trīs sprediķi. Agri no rīta, piecos vai sešos tiek dziedāti dažī psalmi, kā matuīnā. Pēc tam tiek sprediķots par dienas vēstuli – galvenokārt saimes dēļ, lai tā arī tiktu aprūpēta un dzirdētu Dieva vārdu, kaut arī citkārt tā sprediķos nevarētu būt klāt. Pēc tam seko antifonija un *Te Deum laudamus* vai *Benedictus* – viens vai otrs, līdz ar Mūsu Tēvs lūgšanu, kolekti un *Benedicamus Domino*. Mises laikā, astoņos vai deviņos, tiek sludināts Evaņģēlijs – atbilstoši katram laikam gada gājumā. Pēcpusdienā, vesperes laikā, pirms *Magnificat*, tiek sludināta Vecā Derība – ievērojot kārtību. Tam, ka vēstuļu un Evaņģēlija lasījumus esam sadalījuši atbilstoši gada laikiem, kā tas bijis ierasts līdz šim, iemesls ir šāds: mēs šajā tradīcijā neatrodam nekā īpaši peļama. Ar Vitenbergu

šajā laikā ir tā, ka daudzi pie mums mācās sludināt tajās vietās, kur šāds vēstulu un Evaņģēlija lasījumu dalījums joprojām tiek ievērots un varbūt paliks arī turpmāk. Ja viņiem tas ir noderīgi un var kalpot, nenodarot nekādu kaitējumu mums, tad mēs ļaujam, lai tā notiek. Taču mēs negribam arī nosodīt tos, kuri sprediķošanai ņem visas evaņģēlistu grāmatas. Mēs domājam, ka ar to laju sprediķim un mācībai pietiek. Bet, ja kāds grib vairāk, tad viņš var atrast gana daudz arī citās dienās.

Proti, pirmdienās un otrdienās agri no rīta notiek skaidra lekcija par desmit baušļiem, par Ticības Apliecību un Mūsu Tēvs lūgšanu, par Kristību un Sakramentu, tā, ka šīs divas dienas satur Katehismu un stiprina (klausītājus) pareizā Katehisma izpratnē. Savukārt trešdienās agri no rīta notiek skaidra lekcija, kas veltīta evaņģēlistam Matejam, lai tā būtu viņa diena – īpaši tāpēc, ka viņš ir lielisks evaņģēlists draudzes mācīšanai un labi izklāstījis Kristus Kalna sprediķi; viņš piešķir lielu nozīmi mīlestības un labo darbu praktizēšanai. Bet evaņģēlistam Jānim, kas visupirms spēcīgi māca par ticību, arī ir pašam sava diena – sestdienu pēcpusdienās, vesperes laikā, tā, ka mēs savā ikdienas praksē paturam divus evaņģēlistus. Ceturtdienās un piektdienās agri no rīta ir dienišķie nedēļas lasījumi (lekcijas?) no apustuļu vēstulēm un pārējās Jaunās Derības. Ar visu nosaukto lasījumu un sprediķu būtu pietiekami daudz, lai paturētu Dieva vārdu ikvienas lietojumā – neskaitot lasījumus ausgustskolās, izglītotajiem.

Zēniem un skolniekiem, lai viņi vingrinātos Bībeles lasīšanā, notiek tā: katru nedēļas dienu, pirms lasījuma viņi dzied dažus psalmus latīņu valodā, kā tas līdz šim ir bijis ierasts matutīnā. Jo, kā jau sacīts, mēs gribam jaunatnei paturēt un praktizēt latīņu valodas mācīšanu Bībelē. Pēc psalmiem zēni pēc kārtas lasa divas vai trīs nodaļas no Jaunās Derības latīņu valodā – atkarībā no šo nodaļu garuma. Pēc tam kāds cits zēns lasa to pašu nodaļu vācu valodā, lai viņi šādi vingrinātos, turklāt arī gadījumam, ja kāds no lajiem būtu klāt un klausītos. Pēc tam viņi ar antifoniju pāriet pie vācu lasījuma, par kuru iepriekš sacīju. Pēc lasījuma visi dzied kādu vācu dziesmu, pēc tam klusībā saka Mūsu Tēvs lūgšanu. Pēc tam mācītājs vai kapelāns saka kolekti un pabeidz ar *Benedicamus*, kā ierasts.

Tāpat vesperē viņi dzied dažus no vesperes psalmiem, kā ir dziedāts līdz šim, arī latīņu valodā ar antifoniju, pēc tam himnu, ja tāda ir. Tad viņi atkal divi vai trīs viens pēc otra lasa no Vecās Derības latīņu valodā – vienu nodaļu vai pusi, atkarībā no nodaļas garuma. Pēc tam viens zēns lasa to pašu nodaļu vācu valodā, tad *Magnificat* latīņu valodā, līdz ar antifoniju vai dziesmu, saka Mūsu Tēvs lūgšanu klusībā, un kolekti ar *Benedicamus*.

Tas ir ikdienas dievkalpojums nedēļas gaitā pilsētās, kurās ir skolas.

Svētdienas dievkalpojums lajiem

Te mēs ļaujam vēl palikt mises tēriem, altāriem, svecēm, līdz visi gribēs vai mums patiks to mainīt. Bet, ja kāds šajās lietās grib rīkoties citādi, mēs ļaujam, lai tā notiek. Taču īstā misē, kristiešu vidū altāriem nevajadzētu palikt tādiem, kādi tie ir, un priesterim vajadzētu vienmēr pagriezties pret tautu, kā, neapšaubāmi, Kristus ir darījis Vakarēdiena laikā. Nu, tam arī pienāks savs laiks.

Sākumā mēs visi dziedam garīgu dziesmu vai kādu psalmu vācu valodā, *primo tono* – sekojošā veidā (Ps. 34,2-23):

Pēc tam *Kyrie eleison*, tajā pašā tonī, trīs reizes, nevis deviņas reizes:

Ky – ri – e, e – le – i – son. Chris – te, e – le – i – son.

Ky – ri – e, e – le – i – son.

Pēc tam priesteris lasa kolekti *F faut in unisono*:

Visuvarenais Dievs, Tu, kas esi aizstāvis visiem, kuri cer uz Tevi, Tu, bez kura žēlastības neviens neko nespēj un nav nekā vērts Tavā priekšā, ļauj, lai Tava žēlsirdība mums notiek jo bagātīgi, lai mēs ar Tavu svēto iedvesmu domātu to, kas ir pareizi, un ar Tavu spēku to arī īstenotu Jēzus Kristus, mūsu Kunga dēļ. Āmen.

Pēc tam vēstules lasījums *octavo tono*, paliekot vienā augstumā ar kolektes *unisono*.

[paskaidrojumi par vēstules lasījuma dziedāšanu, ar piemēru 23-24. lpp.]

Vēstule jālasa, pagriežoties ar seju pret tautu, bet kolekte – ar seju pret altāri. Pēc vēstules lasījuma tiek dziedāta vācu dziesma „Nu lūdzam Svēto Garu” vai kāda cita. Tā dziedama līdz ar visu kori. Tad priesteris lasa Evaņģēlija lasījumu *quinto tono*, pagriežoties ar seju pret tautu.

[paskaidrojumi par Evaņģēlija lasījuma dziedāšanu, ar piemēru 25-29. lpp.]

Pēc Evaņģēlija lasījuma visa draudze dzied Ticības Apliecību vācu valodā.

Tālāk seko sprediķis par svētdienas vai svētku dienas Evaņģēlija lasījumu. Un man šķiet, ja mums būtu vācu Postilla visam gadam, tad vislabāk būtu izmantot postillas, kuras paredzētas šai dienai, nolasot tautai priekšā no grāmatas visu sprediķi vai daļu – ne tikai to sludinātāju dēļ, kuri neprot sprediķot labāk, bet arī aizsardzībai no jūsmotājiem un sektām. Arī homilijās, kas tika lasītas matutinās, ir jūtama tieši šāda tradīcija. Citkārt, ja nav garīgas izpratnes un ar sludinātāja (kuram es negribu šeit noteikt mērķi un robežas, jo Gars māca runāt labāk, nekā visas postillas un homilijas) starpniecību nerunā pats Gars, tad galu galā nonāksim tik tālu, ka ikviens sludinās, ko pats gribēs, līdz Evaņģēlija un tā skaidrojuma vietā atkal tiks sludināts par zilām pīlēm. Jo šis ir viens no iemesliem, kuru dēļ mēs paturam vēstuļu un Evaņģēlija lasījumus, kā tie ir sakārtoti Postillās, proti, maz ir Garā bagātu sludinātāju, kuri spēj spēcīgi un noderīgā veidā aplūkot visu evaņģēlista vai kādu citu grāmatu.

Pēc sprediķa seko publiska Mūsu Tēvs parafrāze un pamudinājums tiem, kuri grib iet pie Sakramenta – šādā vai labākā veidā: mīlie Kristus draugi, tā kā mēs šeit esam sapulcējušies mūsu Kunga Vārdā, lai saņemtu Viņa svēto testamentu, es visupirms mudinu jūs: paceliet savas sirdis uz Dievu un lūdziet līdz ar mani Mūsu Tēvs lūgšanu, kā Kristus, mūsu Kungs, ir mācījis, iedrošinot apsoltāms uzklaustīšanu:

Lai Dievs, mūsu Tēvs Debesīs, žēlsirdīgi uzlūko mūs, Savus nožēlojamus bērnus uz zemes, un sniedz mums žēlastību, ka Viņa svētais Vārds mūsu vidū un visā pasaulē tiktu svētīts ar šķīstītu, pareizu Viņa vārda mācību un ar dedzīgu mīlestību mūsu dzīvēs. Lai Viņš žēlīgi novērš visas viltus mācības un ļaunu dzīvi, kurā Viņa dārgais vārds tiek zaimots un apkaunots.

Lai Viņa Valstība nāk un vairojas. Lai visi grēcinieki, visi apstulbotie un tie, kurus velns sagūstījis savā valstībā, tiek vesti pie īstas ticības atziņas Jēzum Kristum, Viņa Dēlam, un kristiešu skaits arvien pieaug.

Lai mēs arī tiekam stiprināti ar Viņa Garu, ka spējam darīt un panest Viņa gribu kā dzīvojot, tā mirstot, pieredzot labu un ļaunu; lai vienmēr laužam, upurējam un nonāvējam mūsu pašu gribu.

Lai Viņš mums dod arī dienišķo maizi un pasargā no zūdišanās vēdera dēļ, ka ar paļāvību sagaidām no Viņa visu labo, lai mums būtu diezgan.

Lai Viņš arī piedod mums mūsu parādus, kā mēs piedodam saviem parādniekiem, tā, lai mūsu sirdsapziņas būtu drošas un priecīgas Viņa priekšā, lai mums nenāktos baidīties, nedz izbīties kāda grēka dēļ.

Lai Viņš mūs neieved kārdināšanā, bet palīdz mums ar Savu Garu, lai spējam apspiest miesu, nicināt pasauli ar visu tās dzīvi un uzveikt velnu līdz ar visām viņa ļaunajām viltībām.

Un visbeidzot, lai Viņš atpestī mūs no visa ļauna – miesīgi un garīgi, laicīgi un mūžīgi. Kuri to visu nopietni vēlas, tie no sirds saka: Āmen, bez mazākajām šaubām ticēdami, ka atbilde ir „jā”, un lūgšana ir uzklautā, – kā Kristus mums apsola, sacīdams: visu, ko jūs lūgdami lūgsit, ticiet, ka jūs dabūsit, tad tas jums notiks. Āmen.

Otrkārt, es jūs Kristū pamācu un mudinu, lai jūs ar īstu ticību uzņemt Kristus testamentu un visvairāk – lai jūs cieši satvertu savās sirdīs vārdus, kuros Kristus mums dāvā Savu miesu un asinis mūsu grēku piedošanai. Lai jūs atcerētos un pateiktos par bezgalīgo mīlestību, kuru Viņš mums ir parādījis, ar Savā asinīm atpestīdams mūs no Dieva dusmības (dusmām), grēka, nāves un elles, un kā ārēju apstiprinājumu un ķīlu tam jūs saņemat maizi un vīnu, tas ir, Viņa miesu un asinis.

Atbilstoši tam, mēs gribam Viņa Vārdā un pēc Viņa pavēles, ar Viņa paša vārdiem šādi lietot Viņa testamentu.

Ja kāds grib šādas parafrāzes un pamudinājumu teikt no kanceles, uzreiz pēc sprediķa, vai arī tas tiek teikts altāra priekšā – to ļauju katram izvēlēties pašam. Izskatās, ka senie tēvi to ir darījuši no kanceles. Tādēļ vēl joprojām ir saglabājusies paraža, ka no kanceles tiek teiktas kopīgās lūgšanas un draudzes priekšā izrunāta arī Mūsu Tēvs lūgšana. Bet pamudinājums ir kļuvis par publisko grēksūdzi. Šādi tautā paliktu Mūsu Tēvs lūgšana līdz ar īsu tās skaidrojumu, un tiktu pieminēts Kungs Kristus, kā Viņš pats to ir pavēlējis Vakarēdienā.

Bet es gribu lūgt, lai tautas dēļ šī parafrāze un pamudinājums tiktu sastādīts un izteikts *conceptis, seu praescriptis verbis* – īpašā un noteiktā veidā, nevis šodien viens to saka tā, bet rītdien kāds cits – citādi.

Tad ikviens censtos parādīt savu prasmi, bet tauta tiktu samulsināta un neko nespētu iemācīties un atcerēties. Jo runa ir par tautas mācīšanu un vadīšanu. Tādēļ šeit ir nepieciešams, lai brīvība tiktu lauza, un šajā parafrāzē un pamudinājumā tiktu saglabāta vienveidība – īpaši katrā baznīcā un draudzē pašā par sevi, ja tā negrib sekot citu piemēriem savas brīvības dēļ.

Tālāk seko amats (Vakarēdiena svinēšana) un konsekrācija sekojošā veidā:

Piemērs: [notis konsekrācijas vārdu dziedāšanai]

Mūsu Kungs Jēzus Kristus tanī naktī, kad Viņš tapa nodots, ņēma maizi, pateicās, pārlauza un deva to Saviem mācekļiem, sacīdams: „Ņemiet un ēdiet, tā ir Mana miesa, kas par jums top dota. To dariet, cikkārt jūs to darāt, Mani pieminēdami.”

Tāpat Viņš ņēma biķeri pēc Vakarēdiena un sacīja: „Ņemiet un dzeriet visi no tā; šis biķeris ir Jaunā Derība Manās asinīs, kas par jums top izlietas grēku piedošanai. To dariet, cikkārt jūs to dzerat, Mani pieminēdami.”

Man šķiet, ka Vakarēdienam ir atbilstoši, ja uzreiz pēc maizes konsekrācijas Sakraments tiek arī sniegts – pirms tiek svētīts biķeris. Jo tā saka gan Lūka, gan Pāvils: tāpat Viņš ņēma biķeri pēc tam, kad tie bija ēduši. Un pa to laiku tiek dziedāts vācu *Sanctus* vai dziesma „Lai slavēts Dievs”, vai arī Husa „Jēzus Kristus, mūsu Pestītājs”. Pēc tam svētī biķeri un sniedz arī to; dzied kādu no pieminētajām dziesmām, kura vēl nav nodziedāta, vai arī *Agnus Dei*. Un, lai visi ietu pie Sakramenta kārtīgi un tikumīgi, ir jāiet nevis vīriem un sievietēm kopā, bet vispirms vīriem, tad sievietēm; tādēļ tiem arī jāstāv atsevišķās vietās. Savukārt par to, kā jānotiek slepenajai (privātajai) grēksūdzei, esmu jau citkārt gana daudz rakstījis, un manas domas ir atrodamas lūgšanu grāmatiņā.

Sakramenta pacelšanu mēs negribam atcelt, bet gribam to paturēt – tādēļ, ka tā labi saskan ar vācu *Sanctus* un izsaka (nozīmē) to, ka Kristus mums ir pavēlējis Viņu pieminēt. Jo, gluži kā Sakraments miesīgi tiek pacelts augšup, tomēr Kristus miesa un asinis tajā nav redzamas, tāpat Viņš tiek pieminēts un cildināts ar vārdu un pasludinājumu, turklāt arī apliecināts un augsti godāts ar Sakramenta saņemšanu; tomēr tas viss ir ietverts ticībā un nav redzams, gluži kā Kristus Savu miesu un asinis par mums ir devis un ik dienu mūsu labā tās rāda un upurē pie Dieva, lai iemantotu mums žēlastību.

Vācu *Sanctus* [ar notīm]

Reiz pravietim Jesajam notika,

Ka Garā To Kungu viņš redzēja.

Augsts Dieva tronis lielā spožumā,

Un tērpa mala namu piepilda.

Stāv Viņam līdzās divi serafi.

Tiem katram seši spārni mirdzoši.

Ar diviem savu spožo vaigu klāj,

Ar otriem diviem spārniem kājas klāj,

Un vēl ar diviem brīvi lido tie,

Lido un spēka pilnā balsī dzied:

Svēts, svēts ir Dievs, Tas Ku-ungs Cebaots!

Svēts, svēts ir Dievs, Tas Ku-ungs Cebaots!

Pasauli pilda Viņa godība!

No skaļās dziesmas viss nams dreb un trīc,

Dūmiem un miglas vāliem piepildīts.

Tālāk seko kolekte ar svētības vārdiem:

Mēs pateicamies Tev, visuvarētais Kungs Dievs, ka Tu esi mūs atspirdzinājis ar šo svētīgo dāvanu, un lūdzam Tavu žēlsirdību, ka ar tās palīdzību mēs augtu stiprā ticībā uz Tevi un dedzīgā mīlestībā starp mums visiem – Jēzus Kristus, mūsu Kunga dēļ. Āmen.

Tas Kungs lai tevi svētī un lai tevi pasargā.

Tas Kungs lai apgaismo Savu vaigu pār tevi un lai ir tev žēlīgs.

Tas Kungs lai paceļ Savu vaigu uz tevi un lai dod tev mieru.

Melodiju *exercitatio* jeb vingrinājumi.

Lai varētu labi iemācīties iekļauties melodijās, ievingrināties kolonu, komatu un līdzīgu paužu lietojumā, sniegsu šeit vēl vienu piemēru. Citi var izmantot arī kādu citu.

Vēstule (1. Kor. 4,1-8) [notis lasījuma dziedāšanai]

Evaņģēlijs (Mt. 6,24-34) [notis lasījuma dziedāšanai]

Tas sacīts par ikdienas dievkalpojumu un Dieva vārda mācīšanu – galvenokārt tālab, lai audzinātu jaunatni un piesaistītu vienkāršus ļaudis. Jo tiem, kuri nāk, savā pārdrošībā tīkodami pēc kādām jaunām lietām, vajadzētu itin drīz pagurt un sākt izjust nepatiku pret to visu. Arī līdz šim, latīņu dievkalpojumā

ir bijis tā, ka ik dienu baznīcās ticis dziedāts un lasīts, tomēr baznīcas palikušas tukšas. Jau tagad tāpat notiek arī ar vācu dievkalpojumiem. Tādēļ šāds dievkalpojuma veids ir domāts jaunatnei un vienkāršiem cilvēkiem, kuri atnāk nejauši. Citiem taču nepalīdzēs ne likumi, ne kārtība, ne mudināšana, ne dzišana. Tiem ir jāļauj, lai iet savu ceļu, lai labprātīgi un no brīvas gribas atsakās no visām tām lietām, ko viņi dievkalpojumā dara negribīgi un nelabprāt. Dievam taču nepatīk uzspiesta kalpošana. Tā ir veltīga un nederīga.

Bet ar svētkiem, kā Ziemassvētkiem, Lieldienām, Vasarsvētkiem, Miķeļa dienu, Marijas šķīstīšanās dienu un citiem līdzīgiem lai paliek, kā bijis līdz šim. Tajos (dievkalpojums) notiek latīņu valodā – tik ilgi, līdz mums būs pietiekami daudz vācu dziesmu. Jo šis darbs vēl ir iesākumā, un ne viss, kas vajadzīgs, ir jau gatavs. Tikai ir jāzina, ka tas viss var un tam arī vajag notikt vienā noteiktā veidā, lai būtu atrodams padoms un mērs, sastopoties ar dažādiem veidiem.

Mēs ļaujam, lai gavēņa laiks, Pūpolsvētdiena un Kristus ciešanu nedēļa paliek. Ne tā, ka mēs gribētu kādu piespiest gavēt, bet mēs gribam paturēt Kristus ciešanu laika dievkalpojumus un Evaņģēlija lasījumus, kuri paredzēti šim laikam. Taču ne tā, ka mēs gribētu izmantot gavēņa drānas, (?Palmen schiessen?), aplāt gleznas vai darīt vēl citus tamlīdzīgus darbus, kas ir tikai māžošanās. Mēs arī negribam dziedāt draudzei priekšā četrus ciešanu laika dziedājumus vai Lielajā Piektdienā astoņas stundas sprediķot par Kristus ciešanām. Ciešanu nedēļai ir jābūt līdzīgai citām nedēļām, tikai tajā piederas sprediķot par Kristus ciešanām – vienu stundu dienā – visas nedēļas gājumā vai tajās dienās, kad vēlas to darīt, un saņemt Sakramentu, kurš grib to saņemt. Jo dievkalpojumā, kristiešu vidū visam ir jānotiek vārda un Sakramenta dēļ.

Visu kopā saņemot: šī un jebkura kārtība ir pielietojama tādā veidā, lai, ja tā tiek ļaunprātīgi izmantota, varētu uzreiz to atcelt un izveidot citu – gluži kā vara čūsku, kuru taču pats Dievs bija pavēlējis darināt, ķēniņš Ecehija salauza un iznīcināja tāpēc, ka Israēla bērni bija sākuši to izmantot ļaunprātīgi. Jo ikvienai kārtībai ir jākalpo ticības un mīlestības veicināšanai; tā nedrīkst kaitēt ticībai. Ja kārtība tādu uzdevumu vairs nepilda, tā ir jau mirusi, atcelta un nav vairs spēkā – gluži tāpat, kā, ja laba monēta, kas tikusi viltota, šīs ļaunprātības dēļ tiek atcelta un pārveidota, vai arī, kad jaunās kurpes kļūst vecas un spiež, tās vairs netiek valkātas, bet tiek aizvestas projām, un to vietā tiek nopirkta jaunas. Kārtība ir ārēja lieta. Lai cik laba tā būtu, tā var tikt izmantota ļaunprātīgi. Tādā gadījumā tā vairs nav kārtība, bet nekārtība. Tādēļ neviena kārtība nepastāv un nav kaut kas (vērtīgs) pati par sevi – kā agrāk ir ticis domāts par pāvesta iedibināto kārtību –, bet ikvienas kārtības dzīvība, vērtība, spēks un tikums ir pareizs šīs kārtības lietojums. Citādi kārtība nav nekam derīga.

Dieva Gars un žēlastība lai ir ar mums visiem! Āmen.